

Egy karácsonyi énekünk életrajzához*

l, t, d t, l, Szép vi - o - lács-ka,	d d r r md Ked-ves ró - zsács-ka,	r r m r d t, Sze-rel-mes Je - zu-som,
d d r r md Vi-lág rajjót-tél,	r m d l, d Vált-sá-gunk let-tél,	m m r d t, l, Én let-ki or-vo-som.

2. Szívemet vond el,
Bűnöm töröld el,
Szerelmes Jézusom;
Igen kedvellek,
Szívből szeretlek,
Én lelki orvosom.

Szerelmes Jézusom;
Néked szolgáljunk
És hálát adjunk,
Én lelki orvosom.

4. Jászolban látlak,
Szívemben várlak,
Szerelmes Jézusom;
Tüzeid nagyok,

Im tiéd vagyok,
Én lelki orvosom.

5. Én szent Teremtőm
és Üdvözítőm,
Szerelmes Jézusom;
Dicséret néked,
Melyet mond néped,
Én lelki orvosom.¹

Az éneket Kodály jegyezte le 1912-ben a csikmegeyi Kásonújfaluban, de egész Székelyföldön ismerik. Fialatok, öregek, leányok, legények egyaránt szép díszes dallamon éneklük még ma is. Nem csoda, hisz a Kájoni szerkesztette *Cantionale Catholicum*nak, ahol először jelenik meg az ének szövege, élő hagyománya van arrafelé. Kétségtelenül legbájosabb karácsonyi énekeink egyike s az, aki nem ismeri a dallam eredetét, joggal mondhatja, hogy ennél szebb és magyarabb énekkel nem is járulhatna a székely nép a kis Jézuska jászlához.

A dallam azonban — mint látni fogjuk — idegen eredetű. A barokk költészet szellemét tükröző szöveget Kájoni *ad notam Jesu Salvator* énekelte, nem törődve azzal, hogy az éneknek 3. sora egy szótaggal hosszabb, mint a nótául idézett latin himnuszban. A *Jesu Salvator* dallamát a *Cantus Catholicus*ban (1651. 119. l.)² találjuk meg. Népszerűségére jellemző, hogy csupán a 17. századi katolikus gyűjtemények anyagából nem kevesebb, mint 35 ének utal rá. Ezeknek az énekeknek túlnyomó többsége szótagszámban eltér a dallamintától: a 3., illetve a 3. és 6. sor (rendszerint refr.) egy szótaggal bővült, valószínűleg a 17. században oly kedvelt Balassi-versszak hatására.³

* Ezúttal az éneknek csak a dallamával foglalkozunk. A szöveget v. ö. a *Magyar Cantionale* azonos kezdetű énekével (29. l. — átdolgozva: Sz. V. U. 33.), a dallamot eredeti cifrázatos alakjában lásd: Cecilia-naptár, 1942. (Magyar Kórus).

¹ A 2—5. versszakot a *Cantionale Catholicum* (1676. 85. lap) alapján közöljük. Az 1. vers második fele ott így szól: „Emberre löttél, értünk születél, irgalmazz nekünk“ s a visszatérő utolsó sor (refr.) mindig: „irgalmazz nekünk!“

² Sz. V. U. 133. Üdvözlégy Felség. — A népi, valamint a kéziratokban fennmaradt változatokból kitétnik, hogy a *Cantus Catholicus*ban a dallam első hangja sajtóhiba: egy fokkal feljebb csúszott! — Magában a *Cant. Cath.*-ban is van a dallamnak variánsa (1651. 121. l.: *Sanctissima, Mater Dei.*)

³ V. ö.: Kegyelmes Isten, Kinek kezében Életemet adtam; Viseld gondomat, Vézérlé udamat, Mert csak rád maradtam.

szorítható *poco rubato* lett. 3. Az előadásmódra jellemző a gazdag díszítés: a cifrázatok csipkeszerűen fonják körül a dallam hangjait.

Végül közlünk egy 19. századi változatot is. Kiss Sándor „szenttamási tanítvány”-nak nem sikerült az éneket $\frac{3}{4}$ -ben lejegyeznie, a két utolsó sor díszítő hangjai azonban nem kerültk el a figyelmét. Szövege a Szegedi-féle *Cantus Catholiciban* (1674. 15. 1.: Sz. Szűz Idvözlési) jelent meg.

5.

Jézus e-dé-nye jussaság fénye üdvözlégy Mír- a tiszta gy melléünk, Jézus ura- nat engeszteld né-ünk

Ime, ez az ének rövid története. A székelység — közel 300 éves asszimiláló folyamat után — a „Szép violácská”-t, mint idegen eredetű, de meghonosodott karácsonyi énekeink legszebbikét hagyományozza a következő nemzedékre.

Papp Géza.

Mit tanítson énekből az osztatlan iskola tanítója az átmeneti időben?

A szebb és értékesebb feladatokért dolgozó s a magyarabb szellemű új énektanítás úttörő munkái már megindultak. A megindulás már eddig is szép eredményeket könyvelhet el. (Az Iskolai Énekgyűjtemény, Korszerűbb tantervek és iskolai énekeskönyvek, az iskolai énekarok teljesítményei, a szaktanítói rendszer terjedése, stb.) Ha azonban tárgyilagosan nézzük az eredményeket, akkor azt is meg kell látnunk, hogy az új énektanítás jótékony hatását még nem áraszthatja egyenlő mértékben a nép minden gyermekére. Legmóskább sorsuk van az osztatlan iskola tanulóinak. Az általános iskolák terjedésével az osztálytanítás és a szaktanítói rendszer előnyei mind szélesebb körben fogják éreztetni hatásukat, de még időbe telik, amíg az általános iskola életbelépésének feltételei mindenütt megsznek. Kívánjuk, hogy a fenti kérdés mielőbb megszerültenné váljék és ne okozzon egy tanítónak sem gondot, hogy mit tanítson az énekből, s hogyan tanítsa azt egymaga heti félórak alatt — 4—4 összevont osztályban. Egyszer a jobb körülmények között tanítók is elgondolkozhatnak azon, hogy a legszerényebb viszonyok között tanító kartársaik milyen eredményt érhetnek el vagy érhettek el a múltban. A kérdés sokágú, e helyen csak néhányat vehetünk fel, s azokra is csak vázlatosan felelhetünk.

*

Mit és mennyit taníthatunk a dalokból?

Erre rövidebben felelhetünk, mert a 8 osztályos népiskolai tantervek és útmutatások elég határozott tájékoztatást nyújtanak erre nézve. A dalokat természetesen a tanterv megjelenése után Kodály Zoltán szerkesztésében kiadott Iskolai Énekgyűjtemény-énekeiből válogatjuk ki a tanulók korának megfelelően. Csakis azokat a dalokat tanítsuk, amelyek ebben a gyűjteményben megvannak. Nemcsak azért, mert ez a kötelezően előírt gyűjtemény, hanem azért is, mert mindenki, aki az új magyar nemzedék nevelésének nagy feladatát vállalja, csak a legnagyobb örömmel és hálával fogadhatja énektanításunknak ezt a gazdag és nagyértékű segítségét. A dalokból — a tanterv óvatos előírása szerint — osztályonként 5—5 éneket, az összevont 4 osztályra 20-at válogatunk ki egy évre. Négyéves munkaterv szerint, hogy ugyanazon tanuló minden évben újabb 20—20 éneket tanulhasson, összesen 80, a két tagozatban 160 éneket taníthatunk. A felekezeti iskolákban ebben a számban bennfoglaltatnak az előírt egyházi énekek is. Ha a kis gyerekek mondókáit és játékdalait nem is számítjuk, a 8 osztályt végzett tanuló több mint 100 dal és ének emlékezetével gazdagodva hagyhatja el az iskolát.

*